

Vanden scaekspeel ende tijtuerdrif der heren en
de der vro uwen. Daer mē nochtans seer goede ex
empelen bij mach verstaen ende leren. * * *

Dat meeste quaet dat een heer aen hem heb
ben mach is. Als hi hē goods niet en ont
siet en hē voir dē minschen niet en schaemt
voir quade. sonder vreesē zūdiget en stoert dē min
sche mit ouerdaet vā ōgerechtigē leuē. welcke heren
al eer geweest hebbē. die die eer noch die gerechtich
eide niet verstaē en woudē. Mar si dedē oock die ge
ne dode. die hem woldē berispen. Als Nero dede si
nen meester Seneca. Als oock Nabogodonosor die
keiser wolde doen dē wijsen van Babiloniē. want si
synē droem niet en wijsē te bedude. Mē leest vā sy
nē soen Elmaradach. dat hi ī synē rijke also wreet
en so ōgenadich was. so dat hi synē dode vader deil
de ī. ccc. stuekē. Ende galken. eet. ghieren teten. Op
dat hi niet weder vādē dode verrisen en solde. Dese
Coninck plach alle die ghene te dode die hē berispen
of steldē woldē van synē wanstedē. Daer om so dacht
een wijs philosoph Exerles. Hoe hi den Coninc
moecht bestraffē en oec syn leuē beholdē. Ende hi
versierde dat Scaekspul mit Coninge en Conigin
ne. Kocken. ridderē. olden en vinnen. In welkē spe
le so werden alle state ghewijset ende gheleert. en
de men mach veel goeder redene die subtiyl sijn daer
in vjnden. Ende het is een spul van alte seer goede

enjt verdrif die ledicheit mede te scudwē. die een moe-
der is van onaedicheit Doe nu die Coninck
sach dit spil vā sinen herē en sin volck spelende mit le-
uender wijs. Niet alsinen nu speelt mit articulen.
Dit genuechde hem wel om sinre siwerlicheit en ap-
we vreedicheit. Ende hi begerde mede te spela.
Doe seide die meester dat en mochte hi niet doen. hi
moste eerste aen nemē eens discipels gehorsamheite
dat spel te leren. Doe antworde die Coninck dattet
vmeners billie waer en op grote reden stonde. Doe
began die meester dat staerck spel te verclaren. en hi
seide een dueget. die die Coninck en Coninginne
Baenroidzen. Ridderen ende Kechteren aen hem
solden hebben. en mit horen volck leuen. als ic hier
na in wijs Capittelen wil scriuen Doe nu die Co-
ninck den syn hadde verstaen so wert hi hem bedea-
kende en geboot den Meyster op syn lijf. Dat hi hē
seide waer omme dat hi dat spel gediacht had. Doe
antworde meester en spracck. Moegende Coninck
heer want ic begeerde dattu van dinē volck gemēte
wordes. Ende mit wijsheide. gerechtiheide ende ge-
nade dijn volcke mochtet regjeren ende mit eerba-
ren seiden ende leuen. So hebbe ic bedacht hoe dat
ic dy wijsen conde. dattu dij seluen i eeren en duech-
den mochtet besitten. Ende dijn selues heer eerste
wesen van dynen moet ende dyne wellust te regje-
ren. wāt dat is oredē dat yemēt dē anderen wil re-

gyeren die hē seluē niet regyerē en tan. Doe loefde
 die Croninck des meisters wijsheit. Hoe dat hi ge-
 vonde had een suuerlicke manier die heren van ho-
 ren ontfeden mede te berispen ende wijsheit te leren
 dat hi des dodes subtiliken ontgaen kunde ende sei-
 de. Ic wil dit speel leren ende na desen speel leuē en
 de rengnieren. Dat eerste Capittel is van des co-
 nincks formē ende gedaente. Die Coninck was ge-
 set in enen hoege troon. geclēet mit enen rodē pur-
 puren mantel ende op syn hof een gulden Croen
 mit duerbaeren gemmen ende gesteente. In synre
 lichter hant had hi eens Conincks Septum ende
 in die rechter hant enen gulden roenden Appel. By
 desen gewade so gaf die meester te verstaen. Dat die
 Conincks staet. soude bouen allen rijken ende goe-
 den des landes verheuen wesen van cost van goede-
 van leuen ende van eeren. Syn hof syn pallays sal
 mit rickdoem van overuloedighen goede vol wesen.
 Ende dat heeft hi goet te doen. Als hi syn lant be-
 starmit in vreden ende regiert in gerechticheiden.
 Als Salomon seit. Warin harticheit en waerheit
 bewaren den Coninck. Ende mit gerechticheiden
 ende genedicheiden so wart syn troon ghestarct.
 Die Croen betekent. dat die Coninck sal van sinre
 edelre werde die hi heft. niet alle vā sinre boirte
 gellachte. Mar oec vā synē verstaē. dueget en vroē-
 heit bouē alle mānē leuē gheert ende geweerdicht.

Wisen. Ende dat is hem groot noot. Want al die o/
gen des volcs hangē in des Conincs aensichte. syn
scoen erbarheit te weten en syn gesette en gebode te
vernemē en die te volghen. Dat purpur beetickent
dat die Conick vā genade en goedertierēheidē bouē
alle mānē sal sich in. wāt die zoderlinge gewade die
hi draget butē āder lude bewijset. dat hi mit meer
re edelheide en dueget vā binnen ghesiert is. Als
Seneca seit. Dat instaeende cleet der duechdē sciēre
die siel binnē. en dat lichaem butē. ende maeket alle
die werkē der mīschē schoē en erbarlick. Die gul
dē ronde Appel beteiķēt. Dat een heer sin lant bepa
len sal en mit castelen besluten. so dat daer gheen in
ganck der roueren en si. Ende mit wīsen droffaten
of Baeliuden lant te regieren. ende dat volck te
oerdelen. Soe ist lantrecht als een gulden roet ap
pel. van weerden ende van vreden. Dat Septu
beteiķēt sijn verheuen recht. dat van alle is te ont
sien. welck recht hi sal recht op vueren tot godes e/
ren. ende ghenen persoen aen te sien noch om myden
noch om bede die roede te bugen. Mar bouen op die
gulden roede des. Conincs. staet een opē bloeme
die beteiķent. dat hi alle syn gerechte mit genadich/
eiden sal verbloemen. Want. Seneca seit. Niement
en staet die genade Also wel. Als den Coninck. of
vorst. Dit syn die leere ende regelen der herē. en
der vorsten diese holde sollen. Sy sellen wijsheit heb

ben in hoerre hartten. Ende waerheit in hoere mo
 de. wāt d'waerheit en logene bouē alle qualic vuercht
 den herē en meer mistaet. Dat ander is. Si sellen
 geerne goeden raet hoere en des rades leue. Dat le
 de. Salomon synē soen. en seide dattet hē nummer/
 mer en solde rouwē. Dat derde is. Hī sal een erbez
 kamel reyn leue leiden. Tot welken litten is
 die. Conīgine geset aen sinē lichter zijde. Dat hī
 hē mit syn genade sal latē genuē. Die leere vragē
 of beter is den lande een Coninck geset of gecoren
 daer segghen sij toe. Dat een geboren Coennick dē
 lande. dicwīl veel beter is dan of hī waer gecoren.
 Om drierlepe saecken wille. Die eerste saecke is
 want die vorsten die den Coennick plegen te kiesē
 Die wīl onder malkanderen dwīsten. Also dat die
 hoir verleng et wart. of niet eendrachtelick en ghe
 sciet. wāt si dicwīl meer aensīe hoir eīgē behagē dā
 vā gūsten of orber om des landes salicheit. Die ā
 der saeck is. Het vallet gemeenlick. ende nu in dese
 tegenwoedigher tijt bycant altois godt bettert. dat
 die gecoren heren. coningen. of harttigen. of greuē
 die landen also recht lief noch soe grote inpūne niet
 en hebben. noch en bestarmen noch hoir scatte noch
 enogētheit daer niet also aē en leggē als of si totten
 lāde geboren heren warē. Oeck ist dat dat ghemeen
 volck niet so grote mīne tot dē gecoren heren draget.
 Als of hi natuerlic dē lāde geborē wāc. Die derde

saek is want die vreemde heren geern raedslude
hebben en mannen geboren opt hoeren eigene lande
den si heimeliker sijn en bet betruwen dan vreemde
luden. Ende die maken sij hoer officialen en ampe
luden die wanwijse onder den volck bedriuen daer
haet en ongunst onder den volck opstaet en die wijl
geschiet is dat die heren verdreuen sijn. HJrom sei
de god die heer int oude testament totten volke van
israhel. Du en selst genen coeninck van anderen vol
ke ouer dij setten die dijn brueder niet en is Die
vinne die voerde coeninck stont was een man in ta
meliken clederen hij had in sijn rechter hant een wa
gestael mit gewicht en in sijn lichter hant een ma
te of een elle en aen sijn gordel een budel mit gelde
Wij desen man en sijn gedaente gaf die meyster te
verstaen. Alle die coepluden van marserie van sni
deren of cleder makere rentmeisters of wisselaers
Dese behoeft die Coninck tot synē lijflijken dienste
Want die rentmeister en tesauriers moete by hem
wesen veel scats en costs tot te reiche ghelijck als
der heren behoef groet ende menichfoldich is. De
se sellen hem hoeden voir ghiericheit so dat si hoerē
heer niet ontrecken noch ontsielen wāt dat is mer
ontrouwe dan of sijt den ghenen dedē die hē ghees
dineks en beualen of beloefden. Oec si en sellē hoerē
heer niet wijzen op ongherechtich goet te vergaerē
dat volck te scatten te onrecht ende ongoet of te ne

enen want ouer alle dat goet otfact die du/
 vel macht. so dat tet mit scade mit pyne mit scande
 die wil verteert wart. Vā coep lude. warseniers.
 Hoe dat si hoer handeling mit warē woerdē zōder
 zweren. mit gansen gauē goede sonder vermengē
 mit ouder gelouen sonder list ende clocke vonden.
 Aldus voeren. dat laet ic om der cortheit wil on
 gescreeuen. Als vanden want sniders. scroders ke/
 merlinge. berduerwerkeers. Hoe si soudē wese
 van hoessen seiden. kuytichen leuen. stille ende scha/
 mel. waerachtich ende hoegelijk van woirden inde
 heren. Cāmer te wanderen. Dit waer alte lanck
 te vertrecken. Dat ander Capitel is vander Co
 niginne. Die aen der lichter zyden des Conicks
 is geset. Om te bewise gesellicheit syns leuēs. Als
 Adam seide iden Paradijs tot onsen heer god. Dat
 wijf dattu my tot enē gesellinne gegeue hebbes. ze
 Daer om is si gesettet aendie lichter side des Coe/
 nicks. wāt alle die eer en moge die die Conick heft
 vā eygēcap syns staets. sal hi der Coniginne mede
 deile vā liefte en gebede. wāt got seide. Ten waer
 niet goet dat die alleen waer. Daer ome makede hi
 hem hulpe hem gelick. Ten waren litteyken so is
 die Coniginne in allen gewade en cierheide ver/
 heue in enē troon dē Conick al gelick. Daer o so sei
 de die groete keyser. Aluerus. totter Coniginne
 hester. Tu michi cōregnas. dat is du regnerste

mit my Der Coeninginne of der edelre wiue
en vrouwe oorden. heeft veel regelen en pūten aē.
Dat eerste is. si sellen wijs wesen van sinnē. niet al
leen in tucht zeede en gelaet. Mar oec van worde
en van sprack. Ende sonderlinge van dat si hemelic
ke dinge conne helen. en in hoerre hartte bedencken
en stille dragen. want dat tegen die wijsē der vrou
wen is dat se helen mogen. Daer om leerde Salo
mon synen soen. Verberge dijn hart voir die ghee
ne die daer slapet in dijnen scoet. Hier om so macht
wel heten te wijs wijs die hoirs mās raet en heim
licheit helen tan ende bewaren. want dat is een sa
lich man. die sulken trouwen gade vinden tan.
Mar men pleech te seggen. Het is seiden in enych
lant gesien. een swart voghel ghelijck geschapen als
een zwan. Die ander regel is. dat die Coning
ne ende alle die edelle vrouwen sellen wesen kups
ende reyn van leuen. want een reyne van leuen ma
ket der vrouwen ghedaente mer scoen dan doet hoir
varwe. so dat si is meer te prisen van hoeren reyne
leuen. dan si van hoerre schoenheiden mach wesen.
want als inden gestalten der Romeinen boeck staet
geschreuen. Dat die vrouwe Vliwaenden dat alle
der mannen adem ghestoncken hadden. Als hoers
mans adem dede. want si voir gheens mans mont
hoir leue dage dan bi hoirs selues geeweelt hadde.
Ende dat waer hoir tot groter eeren van hoerre

schamelheide toegelacht Ten is vminers niet beta/
melic datinē tot eniger vrowde mont sal gaen. als
tot enē soutuate. want dat vermoedē ghift vā on/
scamelheide tot sonderlinger eygender minnen So
seide die bruyt ī Cāticis Osculetur me osculo oris
sui Dat is hi kusse mi mit enen kussen sijn's monts

Die derde regel is Dat die edel vrowde hoer kijnder
mit sorgen op vuedē kellen als Salomō seir. die
kijndere kinnen leren letteren en inder ewē goods.
wāt een ongeleert minche is als een beelde des do/
des Hebsteu dochteren bewaer hoer lichame Men
leest van Octavianus de keiser Dat hi sijne kijnder
dede lerē. Jwē men springē warpen stercken tornierē
ende alle gheueerde die totter riddercap hoerden.
Sijne dochteren dede hi leren neepen ende breyden
scricken weuen. ende alle watmen in vadem ende in
wolte doen mocht. Ende doe men vā hem vraechde
wat hij daer mede meende. Doe seide hij Al bin ick
huden een heer vander werlt. ic en weet niet of mis
ne kijnder in armoeden tomen mochten. Ende dan
en waert hem geen noot mit onduechden hoer noot
turft te winnen. sij mochten mit horen cunstigen az
beide en mit scamelheide hoir leuen leiden. Dhe
winne die voer der coeninginne stont. was een man
geset op eenis meisters stoel. Ende voer desen man
was ee ontsloten boec geleit. een vrinael en ee astro
labii. en in sijne hant had hij een bus mit salue of

electuarie In sijne lichter hant had hij ghere scere
of messen. wondē en sueren mede te snidē. Wi dese
mā ende bi sinē geveerde gaf die meester te verstaē
Alle manieren vā cūstē. en dat beteikent dat boeck
dat hi voir hem open hadde. In enē bedopsen dat die
gene die vrouwē dienen. sellen geleert sijn indē vri
en kunsten. Ende sonderlinge in Medicinen. aerte/
dien. Cirurgie ende Astrologie Ende dat beteikē
dat vat dat hi hadde vol saluen. Purpuer ende ru
de. ende sijn getrouwe van melle ende van snidinge
want der vrouwen kernerlinge boert te weten. Al
le sierte. Des minschen licham te bueten. want die
vrouwen teder sijn van cōple rien so is die aerste den
vrouwen bi te seiken. ende hi sal aldusdanige pun
ten aenhe hebbe. Eerst saticheit van woerde Als
hi totten seiken coemt so en sal hi niet sijn woerden
int wilt voeren. te disputieren of veel reden te voe
ren. Mar die sache der sierten sal hi zoeken. Ende
mer sal hi daer na staren den mische haetelic te hel
pen te comen. dan van sinre cunsten te seiken prijsē
ende lof. want dat is onbillic dat men dē minschen
troist en hulp ver treet. als ī noede is die mē te hāt
wel te hulpe comē mach. Glück als een seide. totten
āderē die indē put geuallē was. Hoe bistu hier īge
comen. Doe antwoorde die ander en seide. Mijn lie
ue vrent en vrage niet hoe ick hīr in gecomen bin.
mer dencke hoe dat du mij hīr vrt helpen moeges.

Der ander dat die
in rijn en kuytch
die bymlichtet der
ten en handelen. so
kegultich stamel en
niet onhoorich van
gehuysamich en
Men leet van
eenen heien naht
des moegens sijn
men hoem gelege
lich had hij bi hoe
sellen wiken tred
ken i hoere tūf
te werken. en si
want ten arest
mī. Hīrom sel
waer. en hij sijn
aertholles siet.
dingen van siern
so in die sierte te
heert. Ende dat
minschen noot
gekapen.
die aen bedien
men was gelet
sijn. Ende vo

Dat ander dat die aerste hebben sellen. is datse sel
len reyn en kupsch van leuen wesen. om dat men hē
die heymlicheit der vrouwe diē wyl moet laten we
ten en handelen. so ist recht datse rein en kupsch sijn
heymlick scamel en stille. als een biechtuader. ende
niet onhorech van woordē of handelingē. mer rechte
gehulpsamich en radelick als een wijf den anderen.

Men leest van Yporas dē groten meester. dat hij
enen helen nacht bij enen scönen wive stille lach. en
des morgens seide dat wijf. si had bij een block vā e
nen boem gelegen en niet bi enen man. also onberue
lick had hij bi hoer geweest. Dat derde is. Sij
sellē wesen trouwe van vasten geloue seker. niet al
leen i hoerre cūstē mer oec i hore diēste. bedachtelick
te werken. en sine pocien en purgacien te ordiniren.
want een aerst mach lichtelick enen minsche versu/
mē. Hiyom sel hij hem besorgen recht oft sijn kijnt
waer. en hij sijn siecte in sijne herten droege. want
aristotiles seit. Gelijck die gedaente en beclt eens
dinges van steen of hout. Is eens minschen siel. al
so is die siecte eens cranken minschen ins inesters
herte. Ende daerom sal men se eeren. want om des
minschen noot heeft god die medicijn vander eerden
gestapen. Dat derde capitel is vanden ouden.
die aen beiden siden des coenincs en der coningin/
nen was geset. Een olt man sittende op enen recht/
stool. Ende voer hem so was een open boerk. dat an

beiden zijde gescreuen was en hi hadde een roede in
sijne hant en een benet op sijn hoeft. By desen ge-
baer so gaf die meester te verstaen. Datte scouten
of die rechteren inden landen souden wesen bedach-
te bedochte en beleefde lude. Want men seit dat niet
moegelick en is. dat een ionckmā wijs sij. om dat
hij geen onderuijnde en heeft der dingen. en daerō
sette hij den alphin rechter een oudt bedacht man.
Dat open boeck aen bede side bescreuen. betiekēt dat
een rechter indē gesteliken en weerlikē recht gele-
ret sal wesen. Op dat hij beide van bloede en vanden
saken die onder dē volck geuallē moe ge oordelē. Die
roede betiekent dat hi niet alleē op gerechtich we-
sen sal in sijne oerdel noch om bede noch om myde
om lief noch om lede. sonder wtkiesen der personen
sijn recht gerechtich wesen sal in sijnen oerdel. Mae-
oet mit macht en cracht dat recht te veruolgē. daer
om so leerde Salomō sijnē soen kijnt en begeer gezin
rechter te wesen. ten si dattu moges mit cracht die
quaetheit onder druckē. Dat benet dat hi op sijn ho-
uet droech betiekent dat hi selue sijn leuen ontsraf-
licken en onbegripelikē hoede sal vande saken daer
hij ander lude sal of oordelē en rastiē. Ende so mach
hij onder den volcke geert en gerekent wesen. Als
die wijse man Salomon seide. Voer enen graven
man selstu opstaen. Ende dijn rechter dijns volkes
selstu eren. Alle macht is van gode. v v v